

APLIKAČNÉ MOŽNOSTI SYNKRITICIZMU

JOZEF PIAČEK, Katedra filozofie a dejín filozofie, FiF UK, Bratislava

PIAČEK, J.: Applicability of Syncriticism
FILOZOFIA 64, 2009, No. 1, p. 183

The paper summarizes the results achieved up to now in developing syncriticism as a philosophical-methodological approach and a way of life. The author focuses on the practical aspect of syncriticism, i.e. on atemporalistics, which represents the art of eliminating time from the individual's life: replacing temporally achieving an objective by a timeless being in it. Included are also practical examples of training the ability to annihilate the vacuoles in our lives.

Keywords: Syncriticism – Perichronosophy – Perichronology – Atemporalistics – Syncritization – Application – Syncritical metanoia – Delayed interruption of non-doing wrong – Making the non-doing wrong immediate – The presyncritically given as a whole – Atemporalistic difference – In-no-time-interval – Meditating aloud

Úvod. Po viacročných výskumoch predstavujúcich riešenie grantových úloh v rámci práce Fenomenologického seminára pri Filozofickom ústave SAV nastal čas, aby sme zhrnuli doterajšie výsledky rozvíjania synkriticizmu aj čo do jeho aplikačných potencií.

Synkriticizmus doposiaľ aplikačne zasahuje do viacerých oblastí,¹ najmä do sféry pedagogickej činnosti ([4]; [15]; [17]; [22]), žurnalistiky [13], muzikológie ([14]; [18]), psychiatrie [10], kulturológie ([9]; [19]; [21]; [25]), informatiky [27], teórie komunikácie ([11]; [16]), lingvistiky [24], religionistiky [28], sociológie [5].

1. Zhrnutím aplikačných potencií synkriticizmu však dôjde ku skoncentrovaniu pravdepodobne toho najproblematickejšieho z našich skúmaní. V súlade s hlavnou požiadavkou synkriticizmu preto čitateľa prosíme, aby túto koncentrovanú problematickosť bral ako príležitosť pokročiť ďalej v identifikovaní svojich vlastných svetonázorových a metodologických stanovísk pri čítaní² predloženej štúdie a hľadal dôvody podporujúce jeho vlastné prístupy a tézy. Ak by u čitateľov-kritikov alebo čitateľov-prívržencov synkriticizmu nemalo prísť k rozmnoženiu názorov a pohľadov, čo ako odlišných, a možno aj protirečiacich synkriticizmu alebo medzi sebou navzájom, zmysel synkriticizmu by sme považovali za pochybný a logike by sme pravdepodobne prestali poskytovať materiál na odhaľovanie prípadných formálnologických protirečení. Predvedecké a predlogické *a priori* sa v prípade objavenia formálnologických protirečení synkriticistickej expozície výsledkov jeho skúmania však vonkoncom nestratí z dohľadu. Potrebné bude iba hľadať

¹ Celkový prehľad o nich podávajú položky zoznamu literatúry ([29]; [12]; [20] a [23]).

² K významu tohto čítania a identifikovania vlastných stanovísk čitateľa sa vrátíme v paragrafoch 9, 11 a 14 v súvislosti s nevnučováním/nevynucovaním názoru a v súvislosti s nácvikom zbezodkladňovania prerušenia konania zla (PKZ).

ďalšie, iné smery prístupovania k predvedeckému a predlogickému *a priori*, čo je asi najvýraznejším impulzom filozofického a metodologického rozpracúvania synkriticizmu.

2. Okrem takéhoto podnecovania synkriticizmu má však práca na ňom aj (auto)didaktické a (auto)terapeutické účinky, pretože synkriticizmus je popri svojej filozofickosti a metodologickosti v rovnakej miere aj spôsobom života, spôsobom anihilácie životných ťažkostí participantov na ňom a cestou k synkritickému spoločenstvu (*societas syncritica*), ktorého členovia realizujú prajnosť inakosti druhému. Keby životy členov synkritického spoločenstva nemali okná súcitu, pripomínali by leibnizovské monády s bezčasovou (*tout d'un coup*) povahou ich vzniku a zániku, ako o nej hovorí šiesty paragraf Leibnizovej *Monadológie*.³ Nasledujúce riadky by chceli vrhnúť svetlo aj na tento bezčasovostný aspekt života ľudského individua a zároveň asi najdôležitejšiu aplikačnú stránku synkriticizmu.

V rovine aplikačnej, praktickej už nejde v prvom rade o logickú kompatibilitu alebo o logické protirečenia, ale skôr o mimologické či predlogické konvenovanie alebo averziu, sprevádzané emocionálnymi zážitkovými prúdmi s príslušným súborom somatických, sociálnopsychologických a sociálnych dopadov. Pre participanta synkriticizmu je prospešné byť uvoľneným tvárou v tvár hocijakým zážitkovým poliam, orientovať sa v nich a nechať ich plynúť cez seba bez toho, aby sa ho dotýkali, bez toho, aby vlnili hladinu jeho mysle. A ak sa aj hladina mysle rozvlní, aby to prijal ako príležitosť *cvičiť si* jej upokojuvanie. Týmto cvičením sa znovuobnovuje vedomie nenarušiteľnosti blankytu pokoja v nadoblačí mysle jej ľubovoľnou turbulenciou. Rozvinutie tejto emocionálnej vrstvy inscendencie umožní participantovi uchopiť tie zážitkové polia alebo ich prvky, ktoré sa mu akokoľvek „nepozdávajú“, a transformovať ich na niečo preň zmysluplné, môže ich podrobiť akceptácii, privácii alebo negácii.

Synkritická koncepcia inscendencie rozhodne nie je kognitivistická, odmietajúca emocionalitu a volitívny a komplexný humanizačný dynamizmus. Keď P. Ondrejkovič takmer doslova preberá od synkriticizmu definíciu inscendencie ([8], 86) a inkorporuje ju do svojej koncepcie interpretácie a vedeckého vysvetľovania v spoločenskovednom výskume, kladie dôraz na spiritualizačný (zduchovňujúci) a humanizačný aspekt inscendencie, ktoré zahrnujú komplexný vejár duchovných aktivít človeka.⁴

3. Bdelá bezvýberová pozornosť na báze emocionálne nasýtenej spiritualizácie zabezpečí participantovi, aby nič nezatláčal do „podvedomia“, čím by sa stával manipulova-

³ Podľa Leibniza „môžu monády vzniknúť a zaniknúť iba naraz (*jedním rázem, tout d'un coup*), ... zatiaľ čo to, čo je zložené, vzniká z častí a zaniká v časti“ ([7], 156). Podobnosť synkriticistickej koncepcie s Leibnizovou monadológiou je na jednej strane v tejto ontologickej homogénnosti monády a na druhej strane v onto-rovno-cennosti diania života ľudského individua, v totožnosti jeho žitia a umierania. Podľa synkriticizmu navyše bezčasovosť „vládne“ nielen pokiaľ ide o počiatok a koniec života ľudského individua, ale aj pokiaľ ide o „vzťah“ jeho žitia a umierania, medzi ktorými niet nijakej časovej medzery (pozri paragraf 14). Synkriticizmus odmieta jednak dualistické hypostazovanie procesu žitia a procesu umierania ľudského individua ako akési „dialektické protiklady“, jednak rozfázovanie jeho života na žitie a umieranie: nie je „najprv“ jeho žitie a „potom“ umieranie, ale žitie *je* umieranie a umieranie *je* žitie.

⁴ To je aj dôvod, prečo sa kontraponovanie kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu nahrádza ich komplementáciou (pozri [8], 88 – 89).

teľným a diskvalifikoval by zaobranie sa synkriticizmom, ktorého hlavným cieľom je vymanenie sa s akejkoľvek manipulácie a neslobody.

Rozvinutie (sa) emocionálnej nasýtenosti spiritualizácie stabilizuje v participantovi imunitu voči manipulovaniu kýmkoľvek a čímkoľvek, ktoré ešte nikdy v dejinách ľudstva nebolo také prenikavé alebo rafinované ako v našej dobe. Popri tradičných obhrublých formách svetonázorového, ideologického a propagandistického manipulovania, forsírovaného inštitucionálne, sa dnes rozširuje paleta filigránskych foriem interpersonálnych manipulatívnych postupov.⁵ Jednou z najdrastickejších skupín manipulatívnych procesov sú tie, ktoré sa rozvíjajú do prakticky nerozuziteľnej spleti na báze sexuálnofinančnej aliancie uzatváraanej partnermi pod titulom sobáša alebo inej „slobodnej“ formy partnerského súžitia. Drvivá väčšina médií robí toto (nezriedka aj vzájomné) sexuálnofinančné vydieranie atraktívnym pod hlavičkou *láska*. Súbor sexuálnych, finančných a iných existenčných závislostí vyúsťuje do štatisticky relevantných čísiel rozvodov, (samo)vražď atď. Pred medicínskymi, psychologicko-vednými, právovednými, policajno-vednými odborníkmi sa tvárou v tvár tejto praktickej nerozuziteľnosti navyše stále naliehavejšie vynára zarážajúci problém krízy pomáhajúcej profesie: jej príslušník zlyháva sám pred sebou (korumpuje sa, rozvádza sa, zdravotne chátra atď.). Pomáhajúci prestáva byť schopný pomôcť si sám: tlačí pred sebou čoraz väčšiu hromadu ťažkostí.

4. Synkriticizmus je pokusom vypracovať prostriedky na prienik do ontologickej bázy utvárania sa závislostí a ponúka sa ako eventuálna ďalšia filozofická zložka (seba)reflexie príslušných špeciálnovedných odborov medicínskych, psychologických, sociologických, právovedných, politologických, žurnalistických, kulturologických, etnologických, umenovedných, ale i odborov filozofických. Účinkovanie synkriticizmu v tejto úlohe označujeme ako **synkritizáciu** špeciálnovedných odborov i disciplín systematickofilozofických, etických, estetických, dejín filozofie, sociálnej filozofie. Ako vodidlo (seba)reflexie ponúka synkriticizmus v prvom rade pojmovoterminologický aparát perichronozofie (fundamentálnej ontologickej alebo metafyzickej vrstvy synkriticizmu) so strešným pojmom perichronie čiže bezčasia, aplikovaným nielen na vzťah človeka a sveta ale aj na sám život ľudského individua. Problémy perichronozofie sme zatiaľ najpodrobnejšie rozpracovali v štúdií s rovnomenným názvom [23] a ani v tomto príspevku sa im nevyhneme.

5. Nárok na metafyzickú primárnosť v teoretickom (perichronológia) i aplikatívnom (atemporalistika) kontexte si perichronozofia robí preto, lebo (transcendentalisticky) uvažuje umožňujúcnou umožňujúca alebo, inými slovami, štruktúru všemožňujúcnou, čiže nielen štruktúru zväzku väzobností času a priestoru, času a všetkého, čo sa v čase odohráva, ale aj väzobností tripletu tvoriaceho čas – minulosti, prítomnosti a budúcnosti – a príslušné nahliadnutia priamo, bezčasovo (*exaifnēs, in no time*) „preklápa“ do praxe. V každej perichronozofickej disciplíne je okrem zložky teoretickej aj zložka praktická. Synkriticizmus tu nadväzuje na Gadamerovo presadzovanie aplikatívnosti (*applicatio*,

⁵ Manipulácia stojí na zbytnom rozume a infantilnej emocionalite; k rozvinutej (dospelej) emocionalite patrí nelipnutie. Hlavný praktický cieľ synkriticizmu by sa dal charakterizovať aj ako vyčistenie emocionality od akéhokoľvek lipnutia na čomkoľvek, nech by išlo o sebaavznesenejšiu „posvätnosť“ [9]. Lipnutie (závislosť) diskvalifikuje nielen lipnúceho, ale aj to, na čom sa lipne: oboje transformuje na predmet, na manipulovateľnú vec, pričom prekrýva ich zmysel.

Aplikation, Anwendung), ako ho podal v časti *Hermeneutický problém aplikácie svojho opus magnum* ([3], 290 a n.).

6. K rehabilitácii dospelej alebo zrelej emocionality odfiltrovaním akéhokoľvek lipnutia na čomkoľvek s cieľom nechať rozžiariť plný zmysel toho, čo sa lipnutím degenerovalo na manipulovateľný účel, patrí znovuoživenie onej *subtilitatis applicandi*, a síce tým, že sa anihiluje časovosť väzby medzi aplikáciou (*Anwenden*), chápaním (*Verstehen*) a výkladom (*Auslegen*) ich synkriticizáciou (nereduktívnym perichronozofickým usúvzťažením). Tento bezčasovostný (perichronozofický) významový odtieň rozpoznávame vo významovej náplni výrazu *immer* (už vždy) u Hansa-Georga Gadamera, keď požaduje, aby „sa v chápaní *už vždy* (kurzíva J. P.) odohrávalo aj niečo také ako aplikovanie textu, ktorý sa má pochopiť, na súčasnú situáciu interpretátora (daß im Verstehen *immer* (kurzíva, J. P.) so etwas wie eine Anwendung des zu verstehenden Textes auf die gegenwärtige Situation des Interpreten stattfindet)“ ([3], 291). Chápaním druhého re-kreujeme jeho zmysel a zároveň meníme aj svoj vlastný ontologický status inkorporovaním (vteľovaním, stelesňovaním) tohto re-kreovaného zmyslu; priamo sa stávame týmto re-kreovaným zmyslom. Ak sme sa „pochopením“ fakticky nezmenili, išlo o pseudopochopenie, o zdanlivé pochopenie, napríklad o replikáciu starého. Emocionálne možno túto replikáciu detekovať napríklad ako roztrpčenie. Ide tu o podobný stav, ako po odhalení, že nejde o originál, ale o falzifikát.

Aplikácia je realizáciou **synkritickej metanoie**, premenou ľudského individua na člena kultúrneho spoločenstva (*societas syncretica*) a naplnením posledného aspektu predmetu synkriticizmu zahrnujúceho činnosť odhaľovania, skúmania a *rozširovania* predpokladov premeny ľudského jednotlivca na člena kultúrneho spoločenstva (pozri [26], 233).

7. V rámci disciplíny synkriticizmu zvanej *enchronematika*⁶ sa popri *odhaľovaní* a *skúmaní* predpokladov prechodu od odkladania riešenia problémov k bezodkladnosti tieto predpoklady aj *rozširujú* alebo *rozmnožujú* (vytvárajú nové). Praktickokreatívny aspekt enchronematiky je uplatniteľný v celej palete osvojovania si sveta človekom, počnúc jeho každodennými formami cez formy vedecké, umelecké až po formy náboženské. Pri jeho výklade v štúdií *Problémy perichronozofie* ([23], 214 a n.) sme ukazovali praktickokreatívne uplatňovanie enchronematiky v rámci každodenného osvojovania si sveta ľudským individuum, konkrétne na tom, ako anihilovať ťažkosť raňajšieho vstávania z postele. Množstvo ďalších enchronematických príkladov a kazuistík čitateľ nájde v knihe Giona Condraua [2], najmä v podkapitole *Zakoušení času a nastavenost* ([2], 91 – 102), ktorá zaujme najmä svojím terapeutickým aspektom, zameraným na klienta a jeho vyvedenie z ťažkostí alebo choroby, ale aj autoterapeutickým aspektom, zameraným na samotného terapeuta. Pre synkriticizmus a jeho perichronozofiu je inšpiratívne to, že Condrau, praktikujúci psychoterapeut daseinsanalytického smeru, sa tu odvoláva na filozofov nezriedka označovaných ako „špekulatívni“, „mystickí“ či „iracionalistickí“, ako sú M. Heidegger alebo O. F. Bollnow. Condrau ukazuje praktické vymaňovanie sa zo zajatosti v čase a hovorí doslova o dostavovaní sa bezčasovosti. „Stav bezčasovosti“ možno

⁶ Enchronematika je perichronozofická disciplína, ktorá sa teoreticky a prakticky zaoberá enchronemami, čiže útvarmi bezčasia, ktoré čas štruktúrujú z jeho vnútra (pozri [23], 213 a n.).

podľa Condrea realizovať tak v zdraví, ako aj v chorobe (pozri [2], 97). Toto umenie vymaňovať sa z času označujeme ako atemporalistiku.

8. Veľmi náročný alebo zradný (možno aj utopický) je prechod od individuálnej atemporalistiky k atemporalistike kolektívnej či celospoločenskej, ako o tom svedčia zatiaľ nezastaviteľné ruptúry v kultúre: vojny a najrozmanitejšie formy vraždenia, zabíjania a spôsobovania fyzického a duševného utrpenia. Nevyhnutným predpokladom pestovania atemporalistiky je totiž nedelegovateľnosť jej výkonu z jedného jednotlivca na druhého alebo na ich skupinu.

Spoľahlivým miestom na svete, kde možno bezčase bezprostredne detekovať, je ľudské individuum. Je síce pravda, že ľudské individuum sa aktom detekovania bezčasia v „priestore“ svojho udievania eternalizuje, no táto eternalizácia sa zväčša stáva namiesto praktického napodobňovania predmetom viery a replikuje sa ako séria udalostí ľudského života prepletajúca sa neprerušeným konaním zla. Z filozofického (perichronozofického) hľadiska je zaujímavý mechanizmus tejto kontinuity konania zla. Ako je možné, že človek, ktorý verí povedzme príkazu *Nezabiješ!*, naďalej zabíja? Ako je možné, že kresťanskí mnísi sa tvrdo fyzicky pobijú priamo na mieste Božieho hrobu? Ako je možné, že vysokoškolsky graduované ľudské individuum, ktoré pozná účinky povedzme fajčenia alebo nejakej inej závislosti, vie, ako sa táto závislosť dostavuje, a pozná jej negatívne následky, naďalej pokračuje v tejto činnosti? Ako je možné, že sudca sa skorumpuje, policajt koná zločinne, lekár berie úplatky atď. a pod.? O aký typ retardovanosti tu ide, keďže mnohé z týchto osôb sú nositeľmi vysokých vedeckých, náboženských, vojenských atď. hodností, predpokladajúcich o. i. zdravotnú prehliadku? Zradnosť týchto otázok a úvah spočíva v tom, že tu hrozí nielen moralizovanie, ale aj uviaznutie v etickej vrstve diskurzu, že sa nedokážeme zbaviť ontologicko-etickej dvojznačnosti daného diskurzu, no hlavne v tom, že vyústením diskurzu sú odporúčania čo robiť, návody, kréda, plány, predsavzatia, kódexy atď. Hory replikácií týchto foriem vyústenia diskurzu sa šplhajú do nebotyčných výšok, študujú sa a skúmajú v inštitucionalizovaných výučbových a výskumných podobách, pričom faktické prerušenie kontinuity konania zla sa stále nedostavuje alebo odkladá.

9. Ontologicky (perichronologicky) a prakticky (atemporalisticky) najzaujímavejší je **fenomén odkladu** prerušenia konania zla a **fenomén zbezodkladnenia** prerušenia konania zla.

Prerušenie konania zla (PKZ) je možné iba na mieste individuálnej ľudskej bytosti, napríklad strieľať musí prestať strieľajúci vojak, biť svoju ženu musí prestať konkrétny človek, ktorý ju bije, nemôže ju prestať biť ten, kto v tej či onej forme odporúča ženu nebiť, no momentálne ju nebije, kraďnúť môže prestať iba to ktoré konkrétne kraďnúce ľudské individuum, a to dokonca aj vtedy, keď kraďne tímovo. Kraďnúť nemôže prestať ten, kto nekraďne, zabíjať nemôže prestať ten, kto nezabíja, strieľať nemôže prestať ten, kto nestrieľa. Všetci tí, ktorí nekonajú zlo, však môžu pestovať alebo všakovako podporovať **odkladanie PKZ**, povedzme priamo týmto hovorením o odkladaní PKZ, ako sa to deje *hic et nunc* písaním alebo čítaním tohto riadku, týchto jeho písmen. Písanie alebo čítanie týchto riadkov alebo písmen je ontologicky úplne iný proces ako proces prerušovania konania zla. Nacvičovať anihiláciu odkladu PKZ možno takisto začať iba *hic et*

nunc, a síce napríklad prechodom od čítania tohto riadku k premýšľaniu o tomto čítaní alebo prechodom od neville prežívanej v dôsledku nesúhlasu s významovým dianím tvoriacim túto meditáciu k prianiu niečoho priaznivého autorovi slov reprezentujúcich dianie práve sa odohrávajúcej meditácie. Meditácia je cvičiskom na nácvik PKZ, cvičiskom, ktoré je stále bezprostredne naporúdzi, nesprostredkované nijakým časovým intervalom, cvičiskom vyplneným bezčasím a totálne v ňom pohrúženým, kde akýkoľvek presun pozornosti od jedného prvku k druhému je rýchlejší než okamih. Cvičisko meditácie *má* – to treba pripomenúť – kontinuitnú povahu. Len čo však referenta onoho *má* z predchádzajúcej vety nahradíme referentom konjunktívnych, kondicionálnych alebo modálnych výrazov, dôjde k rozštvrteniu poľa, priestoru či procesu meditácie na disjunktívne fragmenty s medzerami medzi nimi vyplnenými časovým intervalom. Emergencia takýchto časových vakuol tvorí náplň odkladania PKZ.

10. Našu meditáciu práve tak ako náš život tvoria série dvoch typov udalostí: na jednej strane udalostí konjunktívnych/kondicionálnych, konaných podmienovacím spôsobom, a na druhej strane udalostí indikatívnych, konaných oznamovacím spôsobom. Indikatívne udalosti sa od konjunktívno-kondicionálnych odlišujú nevmedzerenosťou časových vakuol do ich štruktúry.

Nijaký zákaz porušovať pravidlo nemôže byť realizovaný zákazom nedodržať pôvodný zákaz. Práve naopak, ontologickú štruktúru podmienok nedodržiavania zákazov tvoria zákazy. Sankcionovanie porušovania zákonov alebo výchova k dodržiavaniu príkazov neanihiluje konanie zla. Jediným miesto, kde môže dôjsť k anihilácii zla, je to ľudské individuum, ktoré zlo koná, a to bez ohľadu na to, či si to zakazuje, alebo nie. Fenomén zakazovania konania zla je ontologicky odlišný od fenoménu konania zla alebo od fenoménu nekonania zla.

11. Rozumieť niečomu *objektívne* možno až vtedy, keď je to mŕtve alebo – ako hovorí Gadamer – „dostatočne mŕtve“⁷. Sú táto civilizácia, táto doba, tento režim, tento človek atď. dostatočne mŕtve na to, aby sme im mohli objektívne rozumieť? Našťastie existujú aj iné formy alebo druhy rozumenia, nielen rozumenie objektívne. Existuje aj rozumenie *lepšie* a rozumenie *iné*. Gadamer dokonca ukazuje, že pokiaľ vôbec rozumieme, rozumieme vždy ináč: „Stačí povedať, že rozumieme *ináč*, keď vôbec rozumieme (*Es genügt zu sagen, daß man anders versteht, wenn man überhaupt versteht*)“ ([3], 280). Nech by bolo to, čomu rozumieme alebo čomu chceme⁸ rozumieť, čo ako mŕtve, určite tu bude ešte stále živé prinajmenšom samo rozumenie, a to v akejkoľvek forme – *objektívne*, *lepšie*, *ináč*, čiže rozumenie *objektívnym spôsobom*, *lepším spôsobom* a *iným spôsobom*. V každom prípade sa však zdá, že bude inteligentnejšie, keď budeme rozumieť ináč, ako keď budeme rozumieť objektívne.

Čo znamená rozumieť ináč? Rozumieť ináč znamená rozrôžňovať pestrosť živého chápania a neočakávať súhlas ani ho nevynucovať. V dôsledku vnucovania súhlasu hynieme, a to v doslovnom zmysle slova: vo vojnách, vo vnútrospoločenských konfliktoch,

⁷ „... wenn es tot genug ist“ ([3], 282).

⁸ Kľúčovému ontologickému rozdielu medzi *chcením* niečo vykonať a *vykonaním* niečoho sa budeme podrobnejšie venovať nižšie.

v konfliktoch domáceho násilia, v interpersonálnych i v intrapersonálnych konfliktoch. Synkriticizmus pestuje meditáciu nahlas, ktorej reprodukciou je aj práve čítaný text, ktorý nás môže strhávať k participácii na rozrôžňovaní významových útvarov, čiže na rozširovaní pestrosti existujúceho významového univerza. Meditácia nahlas neočakáva ani tak súhlas s medituujúcim, ako skôr objavovanie jej nových významov participantmi na základe nových výhľadov na jej predmet. Dôležitejšie než súhlasiť jeden s druhým je rozumieť jeden druhému, a to znamená – aspoň podľa Gadamera – rozumieť si ináč.

Prečo nám tak záleží na tejto inakosti? Pretože záujem na inakosti je posledným ostrovom živých. Súhlas a poklonkovanie zalievajú našu dobu až po obzor. Je to doba mŕtveho – alebo, ak chcete – umierajúceho mora. Čo robiť v tejto bezvýhodiskovej situácii izolovaných živých? Čo robia ľudia v meste postihnutom zemetrasením?⁹ Hrabú v troskách zničených domov, vyhrabávajú, plačú, sedia paralyzovaní na okraji sídliska, čakajú na pomoc, pomáhajú atď. A čo robia ľudia, ktorí katastrofou postihnutí nie sú? Je zaujímavé, že daktorí podnikajú organizované turistické zájazdy do oblastí postihnutých katastrofou, organizované nie nejakými deviantmi, ale legálne schválenými licencovanými spoločnosťami, fungujúcimi podľa predpisov, ktoré slobodne konštituovali normálne riadne zvolení reprezentanti. Ide tu o legálny nekrofilný infantilizmus? Na túto ťažkú odbornú otázku musí odpovedať nejaká špecializovaná vedecká disciplína alebo skupina disciplín, a ak neexistujú, bude ich treba vytvoriť, napríklad pod názvom psychopatológia štátu a práva.

12. Celok naznačených skutočností tvorí to, čo synkriticizmus označuje ako **celok predsynkriticky daného (CPD)**. CPD je všetko to, čo tu už je, keď sa spúšťa synkritické skúmanie, vrátane našej meditácie nahlas. Paleta aplikačných možností synkriticizmu ako filozofickometodologickej koncepcie a životného prístupu tvárou v tvár CPD je daná jednak samotnou povahou CPD, jednak kategoriálnym aparátom intervenujúcim v synkritickej reflexii CPD a vôbec synkritickým prístupom k ťažkostiam, ktoré nás trápia.

13. Pri bežnom, štandardnom – napríklad špeciálnovednom – prístupe k ťažkostiam ťažkosti v čase t_1 kognitívne spracujeme do podoby špecifických významových útvarov zvaných *problémy*. Problémy sformulujeme pomocou *otázok*, na ktoré hľadáme *odpovede*, ktoré zasa ponúkajú *riešenie problémov*. A napokon sa celý cyklus uzatvára *odstránením ťažkosti*, ktoré nás trápili, v čase t_2 . Synkriticizmus v tejto súvislosti vyslovuje otázku, či si všetky ťažkosti vyžadujú tento **temporálne osnovaný prístup**, či neexistujú aj **prístupy atemporálne**, čiže prístupy, ktoré by anihilovali časový odstup medzi t_1 a t_2 . Tento eventuálny a dosť surrealisticky či ezotericky (obskúrne, mysticky a pod.) vyzerajúci súbor atemporálnych prístupov k ťažkostiam je spomenutá **atemporalistika**. Pri atemporalistike ide o experimentovanie s tým, čo sa odohráva vtedy, keď ťažkosť vzniká jej zanikaním, keď vznikanie ťažkosti **je** jej zanikanie. Atemporalistika je (alebo by bola, ak by sa ukázala ako možná) praktickou aplikáciou perichronozofie ako fundamentálnej vrstvy synkriticizmu, jeho ontológie, ktorej výklad sme doposiaľ najsústavnejšie vyložili v štúdií *Problémy perichronozofie* [23].

⁹ Keď sa rodí tento text, je jeden deň po katastrofálnom zemetrasení na pakistánsko-afgánskych hraniciach.

14. Náplňou atemporalistiky ako praktickej stránky perichronozofie¹⁰ je **zbezodkladnenie PKZ**, čiže anihilácia časového odkladu PKZ. Ako hlavný problém sa tu ukazuje rozlíšenie medzi uviaznutím v deformovanom prežívaní času a ustaním času ako reálnym vymanením sa z času činom. Táto **atemporalistická diferencia** je kardinálna z hľadiska oslobodenia sa ľudského individua, jeho emancipácie. Náplňou emancipatorickej pedagogiky v synkriticistickom zmysle slova je nácvik atemporalizácie, nácvik transcencie túžby dosiahnuť vytúžený cieľ činom (transcendovanie túžby činom).

Nácvik transcendovania túžby činom je užitočné začať zdanlivo triviálnymi úkonmi, ako je napríklad *uvoľnenie pravej hornej končatiny*. Grafickým záznamom transcencie časového intervalu medzi napätou hornou končatinou a jej uvoľnením sú slová, ktorých referent sa odohráva napríklad čítaním reťazca: (*moja*) *pravá horná končatina sa uvoľňuje*. Dostavením sa referenta slovného reťazca *sa uvoľňuje* nastala anihilácia časového intervalu medzi stavom A: *pravá horná končatina je napätá* a stavom B: *pravá horná končatina je uvoľnená*. Medzi stavom A a stavom B je bezmedzerie, pokiaľ medzi stavom A a stavom B nevsuniem *túžbu*, aby sa moja pravá horná končatina uvoľnila, alebo *chcenie*, aby sa tak stalo, *snaženie sa* vykonať to atď. Napríklad vsunutím túžby do **bezčasového intervalu** A – B (*in-no-time-interval*)¹¹ sa stavom B stane túžba (a nie čin uvoľnenia). Je iba na mne, či stavom B bude *túžba* uvoľniť svoju pravú hornú končatinu, alebo *uvoľnenie* tejto končatiny. Podobne môžem *zatúžiť* prestať fajčiť alebo môžem *prestať* fajčiť. *Zatúženie* bezčasovo (hneď, *in no time* = „v žiadnom čase“) odsunie *prestanie*: stavom B sa namiesto *prestania* stane *túženie*. Časové intervaly môžem hneď vyplňať túžením, chcením, snením a pod., alebo naopak napríklad *prestaním túžiť*, ak už nedokážem povedať prestať fajčiť. Čo sa stane, keď *prestanem túžiť* fajčiť, čiže keď dokážem vykonať tento omnoho ľahší čin, ako je prestať fajčiť? Namiesto pocitu hrdosti nad tým, že som „aspoň“ prestal túžiť fajčiť, sa dostaví napríklad pocit, že som „sklamal“, že som „mohol prestať“ fajčiť, ale ja som dokázal iba „prestať túžiť“ fajčiť. Takýchto cvičení si čitateľ môže pripraviť ľubovoľné množstvo a zvyknúť si na rozdiely bezčasovostne sa dostávajúcej náplne stavu B. Pozorovať možno *bezčasový nástup*¹² náplne stavu B, uvedomovať si rozdiely v kvalite zážitkov tvoriacich stav B, uvedomovať si stav A ako – povedané Patočkovými slovami – *magmatické štádium* môjho bytia *hic et nunc* alebo husserlovsky ako *živú prítomnosť* (*lebendige Gegenwart*, *living presence*). Náplňou môjho prežívania v živej prítomnosti môže byť *túžba* dosiahnuť cieľ alebo *bytie* vo vytúženom ciele. Ako je to s vytúženosťou cieľa, keď sme tento cieľ dosiahli? Sme schopní vylúpnuť túto vytúženosť v stave dosiahnutosti cieľa? Sme schopní uvedomovať si po ukojení hladu, že sme nasýtení? Alebo zážitok nasýtenosti „preskočíme“ a vrháme sa do zážitkov ďalších neukojeností? Ktoré zážitky sú pre nás dôležitejšie: zážitky ukojenosti, alebo zážitky neukojenosti? Dokážeme ako sýti súcitiť s hladnými? Dá sa prerušiť kontinuitná séria zážitkov neukojenosti? Možno byť spokojný s tým, čo je *teraz*, čo tvorí náplň *živej prítomnosti*, bez ohľadu na ukojenosť alebo neukojenosť? Alebo musíme neustále *odhliadať* od náplne živej prítomnosti, a tým ju vyplňať iba neukojenosťou tým, čo ešte

¹⁰ „Čisto“ teoretickou stránkou perichronozofie je perichronológia.

¹¹ Ontologický „pôvab“ bezčasového, bezmedzerového, časom nevyplneného intervalu spočíva v tom, že je sám časovo nevyplnenou medzerou v dianí, ktoré sa (ako celok) odohráva v čase. Pôvabnosť tohto intervalu spočíva v tom, že bytní za života, a nielen „pred“ a „po“ ňom.

¹² tvoriaci náplň bezčasového intervalu A – B

len má prísť, čiže našim chcením niečoho, túžbou po niečom, nematím niečoho? Je zvláštne, že nemať niečo, napríklad nemať uvoľnenú ruku, je ľahšie, ako mať niečo, napríklad mať uvoľnenú ruku. Uvoľniť napätie, kľč je ťažšie, ako udržiavať sa v stave uvoľnenosti. Podviazanosť napätím nám zužuje možnosti na možnosť jedinú – na pokračovanie v napätí. Nahradiť stav napätia stavom chcenia, aby napätie ustalo, modifikuje existujúce napätie v smere jeho intenzifikácie, a tým oddaľuje uvoľnenie: stavom B sa v bezčasí nestane uvoľnenie napätia, stavom B sa stane zintenzívnenie napätia. My však máme možnosť tento proces prežívať ako náplň našej živej prítomnosti, pozornosť môžeme v bezčasí topologickej štruktúry živej prítomnosti presunúť raz tým, raz oným smerom. Nad vlnobitím nemožnosti zmeniť svoj stav (stav A) sa môže bezčasovo rozprestrieť napríklad vedomie tohto vlnobitia bez chcenia vysvetľovať si ho nejakou, interpretovať ho, chcieť ho zmeniť: sme *s tým*, čo je tu a teraz, ba dokonca sme *tým*, čo je tu a teraz, plne s tým splývame, nanajvýš sa navyše hráme so šteklivými zábleskami pokušenia zmeniť v tom alebo onom smere daný stav.

15. Opísané splývanie samých so sebou je *eo ipso* nahliadanie a žitie svojho života ako bezčasového (= časovo nesprostredkúvaného) usúvzťažňovania sa časového diania žitia a časového diania umierania, v ktorom nie je „najprv“ žitie a „potom“ umieranie, v ktorom žitie **je** umieranie a umieranie **je** žitie. Nie je tu len diachrónia a synchronia, len „po sebe“ a „súbežne so sebou“, ale je tu aj nereduktívne usúvzťažňovanie diachronických a synchronických dianií, je tu aj perichrónia ako amalgám diachronie a synchronie. Ide tu o nahliadnutie a žitie bezčasového štruktúrujúceho života. Možno by sa pokojne dalo hovoriť o inkorporovanom *logose* života, čiže o jeho bezčasovom štruktúrujúcne alebo artikulujúcne, o jeho bezčasovom, presnejšie, enchronematickom formovaní.

16. Rôzni autori zhládávajú podporu tohto nahliadnutia, čo si vysvetľujeme jeho nezvyklosťou. Napríklad Benyovszky siahla po dôkazoch etymologických, ktoré poskytujú profesionálni lingvisti (M. Komárek, Machek atď.) ([1], 60 a n.). Silu nahliadnutia bezčasovostnej štruktúry nášho pobývania na svete, jeho (auto)terapeutickosť to však nemôže a, zdá sa, že ani nemá, nahradzovať. Takisto „overenie“ „pravdivosti“ perichronozofického nahliadnutia prostriedkami spomínanej *daseinsanalytickej* psychoterapeutiky nepomôže pacientovi alebo klientovi priamo (bezčasmo), ale iba prostredníctvom profesionálneho psychoterapeuta, ktorý v súbore klinických dôkazov bezčasovosti života nachádza legitímáciu do sveta vedy, čo je v poriadku, najmä z pohľadu agapického chápania synkrízy vedy a každodenného života. Natískajúcemu sa podozreniu z alternatívizácie skúmania bezčasových štruktúr života nemá zmysel odolávať hegelovským „tým horšie pre fakty“, pretože tým by sme sklzli do polemizmu a opustili by sme pôdu agapistického synkriticizmu.¹³

Záver. Život z hľadiska synkriticizmu je vyjavovanie sa vnútorne bezčasovo čiže enchronematicky sa prepletajúcich, ireducibilných a onto-rovno-cenných dianií žitia

¹³ Problém polemizmu a agapizmu sme obsiahlejšie pertraktovali o. i. v súvislosti s fundamentálnou problematikou v muzikologickom v príspevku ([14], 186 a n.), ale ozýva sa už v prehľadnej štúdií [26], zhrnajúcej našu hlavnú monografiu *Synkriticizmus – filozofia konkordancie* z roku 1992 (v rukopise).

a umierania ako zakaždým jedinečného, nedelegovateľného diania. Život každého z nás tak v mnohom pripomína leibnizovskú monádu, ktorá mala svoju perichronematiku, napríklad bezčasovosť (*tout d'un coup*) stvorenie a bezčasovosť zánik, lenže na rozdiel od pointilistickej perichronematiky monády ide v synkriticistickej koncepcii života o dynamisticko-energetickú perichronematiku vnútorne štruktúrovaného komplexu dianií. Na rozdiel od Leibnizovho názoru život nemá povahu „metafyzického bodu (*point métaphysique*)“, ale povahu polydimenzionálneho „metafyzického“ diania, diania bezčasovosť štruktúrovaného, a to s celou načrtnutou perichronematikou. O živote v žiadnom prípade nemožno povedať, že vzniká skladaním, že je dialektickou jednotou rozmanitého, syntézou atď. Život je bezčasovou synkrízou navzájom neredukovateľných dianií: 1. diania časového žitia, 2. diania časového umierania a 3. diania bezčasového enchronematického usúvťažňovania sa týchto dvoch dianií, bezčasovej adhézie časenia a žitia, časenia a umierania.

Náplňou diania onoho „je“, onoho *bytia* života umieraním a *bytia* umierania životom, je bezčasová synkríza ireducibilných usúvťažňujúcien sa diania žitia a diania umierania. V živote nejde podľa synkriticizmu o „dialektiku“ žitia a umierania, o „boj protikladov“, ale o synkrízu dianií, s ktorou napriek ich kvalitatívne odlišným náplňiam môžeme totálne splynúť a vytlačiť tak zo svojho bytia kaverny času. Práve tie sú „materiálom“ našej egoizácie, našej temporalizácie a delegovania zodpovednosti na iných; ich anihilácia je naopak našou deegoizáciou, našou detemporalizáciou a naším splývaním s našou zodpovednosťou, jej prevzatím.

LITERATÚRA

- [1] BENYOVSZKY, L.: *Náhlost. Myšlení bytí z času*. Praha: OIKOYMENH 2006.
- [2] CONDRAU, L.: *Sigmund Freud a Martin Heidegger. Daseinsanalytická teorie neuróz a psychoterapie*. Praha: TRITON 1998.
- [3] GADAMER, H.-G.: *Wahrheit und Methode. Grunzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) 1965.
- [4] GÁLIKOVÁ-TOLNAIOVÁ, S.: Synkriticizmus v kultúrno-výchovnom kontexte. In: Maco, R. (ed.): *Znak a fenomén. Zborník z konferencie konanej dňa 8. februára 2007 (pri príležitosti životných jubileí Miroslava Marcelliho a Jozefa Piačeka na Katedre filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: ALL ACTA s. r. o. 2007, s. 144 – 152.
- [5] KUSÁ, Z.: Virtuálna realita – medzinárodne a interdisciplinárne. In: *Sociologický zázpisník*, 2001, č. 2, s. 19 – 21.
- [6] LASSAHN, R.: *Úvod do pedagogiky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1992.
- [7] LEIBNIZ, G. W.: *Monadologie a jiné práce*. Praha: Svoboda 1982.
- [8] ONDREJKOVIČ, P.: *Interpretácia a vedecké vysvetľovanie v spoločenskovednom výskume. Príspevok k prekonávaniu ich marginalizácie*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2008.
- [9] PIAČEK, J.: Aplikácia myšlienok synkriticizmu na problémy multikulturality. In: *Medzikultúrny dialóg – nástroj stability a rozvoja európskeho priestoru*. Bratislava 2008.
- [10] PIAČEK, J.: Čo s aspektom zla vo fenoméne agresie? In: *Psychiatria. Časopis psychiatrov na Slovensku*, 8, 2001, č. 4, s. 160 – 162.
- [11] PIAČEK, J.: Fenomén komunikácie z hľadiska synkriticizmu. In: Višňovský, E. (ed.): *Rozumieme ľudskej komunikácii?*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV 1995, s. 35 – 41.

- [12] PIAČEK, J.: Filozofia synkriticizmu. In: Maco, R. (ed.): *Znak a fenomén. Zborník z konferencie konanej dňa 8. februára 2007 (pri príležitosti životných jubileí Miroslava Marcelliho a Jozefa Piačeka na Katedre filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: ALL ACTA s. r. o. 2007, s. 14 – 27.
- [13] PIAČEK, J.: Filozofické východiská teórie masovej komunikácie (7 metateoretických otázok). In: *Otázky žurnalistiky*, 36, 1993, č. 3, s. 141 – 144.
- [14] PIAČEK, J.: Hudobná forma transcencie z pohľadu synkriticizmu. In: *Slovenská hudba*, 30, 2004, č. 1 – 2, s. 186 – 194.
- [15] PIAČEK, J.: Hypertextová encyklopédia FILIT – nástroj transformácie filozofických poznatkov do školského vzdelávania a výchovy. In: *Zborník z vedeckej konferencie Technológie vzdelávania tretieho tisícročia*. Nitra: SLOVDIDAC 1995, s. 303 – 306.
- [16] PIAČEK, J.: Kultúrny potenciál siete. In: *Siete, kyberkultúra, kyberpriestor. Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Z globálnej dediny do globálnej siete FA STU Bratislava, 1. – 2. októbra 2001*. Bratislava: ROAD 2001, s. 123 – 127.
- [17] PIAČEK, J.: Metódy filozofovania o výchove. In: ŠVEC, Š. a kol.: *Metodológia vied o výchove. Kvantitatívno-scientistické a kvalitatívno-humanitné prístupy v edukačnom výskume*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS 1998, s. 252 – 260.
- [18] PIAČEK, J.: Otvorený integratívizmus Ladislava Burlasa. K prínosu Ladislava Burlasa vo svetle hypotézy o existencii bratislavskej filozofickej a muzikologickej školy. In: Beličová, R. (ed.): *Hudobný život na Slovensku – kontinuita či diskontinuita? I Živá kultúra alebo skanzen? Žilina: BEN&M v spolupráci s Katedrou hudby FPVŽU v Žiline 2007*, s. 32 – 39.
- [19] PIAČEK, J.: Podstata kultúry z hľadiska synkriticizmu. In: Tolnaiová, S. – Gálik, S. (eds.): *Človek, kultúra, hodnoty. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v rámci 4. stretnutia SFZ v dňoch 12. – 14. septembra 2001 v Píle pri Častej*. Trnava: Vydavateľstvo IRIS 2002, s. 141 – 147.
- [20] PIAČEK, J.: *Pomocný slovník filozofa*. Verzia 2.0. Elektronická publikácia na CD nosiči.
- [21] PIAČEK, J.: Pozitívna virtualizácia ako podstata opätovanej lásky čiže súsrdečenia (*con-cor-dantiae*). In: Gálik, S. (ed.): *Hodnotové aspekty súčasného sveta. Zborník príspevkov z interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v rámci 5. výročného stretnutia SFZ v dňoch 18. – 19. septembra 2003 v Nitre*. Nitra: Vydavateľstvo IRIS 2003, s. 29 – 33.
- [22] PIAČEK, J.: Predmet a metódy pedagogického filozofovania. In: *Pedagogická revue*, 47, 1995, č. 9 – 10, s. 3 – 15.
- [23] PIAČEK, J.: Problémy perichronozofie. In: *Filozofia*, 63, 2008, č. 3, s. 206 – 218.
- [24] PIAČEK, J.: (Seba)reflexívny sprievod výskumu jazyka. In: *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, č. 1, s. 51 – 56.
- [25] PIAČEK, J.: Uvedenie do problému pozitívnej virtualizácie. In: Gálik, S. (ed.): *Hodnotové aspekty súčasného sveta. Zborník príspevkov z interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v rámci 5. výročného stretnutia SFZ v dňoch 18. – 19. septembra 2003 v Nitre*. Nitra: Vydavateľstvo IRIS 2003, s. 380 – 384.
- [26] PIAČEK, J.: Úvod do synkriticizmu. In: Farkašová, E. – Bohunická, L. – Marcelli, M. (eds.): *Brnianske prednášky. Prednášky členov Katedry filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave prednesené na Katedre filozofie Filozofickej fakulty Masarykovej Univerzity v Brne*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně 2003, s. 230 – 248.
- [27] PIAČEK, J. – POLÁK, V.: Ols- expert for Studying Historical Development of Philosophies. In: Polák, V. (ed.): *Operation Logic. A Universal Artificial Intelligence*. Brno: Technical University of Brno 1989, s. 203 – 243.
- [28] SLAVKOVSKÝ, A.: Podnety synkriticizmu pre chápanie náboženstva a medzináboženského dialógu. In: Maco, R. (ed.): *Znak a fenomén. Zborník z konferencie konanej dňa 8. februára 2007 (pri príležitosti životných jubileí Miroslava Marcelliho a Jozefa Piačeka na Katedre filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: ALL ACTA s. r. o. 2007, s. 134 – 143.

- [29] ŠTAHEL, R.: O Jozefovi Piačekovi a jeho diele. In: Maco, R. (ed.): *Znak a fenomén. Zborník z konferencie konanej dňa 8. februára 2007 (pri príležitosti životných jubileí Miroslava Marcelliho a Jozefa Piačeka na Katedre filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: ALL ACTA s. r. o. 2007, s. 117 – 126.

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia projektu č. 2-6149-6 *Fenomenológia v dialógu so súčasnou filozofiou a vedou*.

doc. PhDr. Jozef Piaček, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 06 Bratislava 1
SR

Prednášky SFZ pri SAV v 1. polroku 2009, Bratislava

- 26. marca:** Petr Kouba (CTS, Praha): *Intersubjektivita z hľadiska post-existenciálnej analýzy*
2. apríla: Jan Zouhar (Katedra filozofie FF MU v Brne): *Masaryk – literatura a veda*
23. apríla: Françoise Bonardel(ová) (Univerzita Paris I): *Nihilistický Západ a buddhizmus – osudové stretnutie?*
23. apríla: Jean-François Lavigne (Univerzita Nice – Sophia Antipolis): *Náboženstvo a nihilizmus – fenomenologický pohľad*
máj: Pavol Sucharek (TF TU): *Rozhovor Blanchota s Levinasom*
jún: Miloš Hubina (FF UK): *Mysel' v buddhistickej filozofii*

Prednášky SFZ pri SAV v 1. polroku 2009, Košice

Organizuje: Katedra filozofie a dejín filozofie FF UPJŠ v Košiciach

- prof. PhDr. Jan ZOUHAR, CSc.:** *Dějiny české filosofie a její současné trendy*
(prednáška: marec – apríl 2009)
prof. zw. Dr. hab. Andrzej NORAS: *Metamorfózy novokantovskej filozofie*
(prednáška – apríl 2009)

Informácie budú priebežne aktualizované na stránke www.sfz.sk